
triptychon

PAP JÓZSEF

I

Mivé változna a napfény itt az asztallapon, odakint a kertben, a tulipánok kelyhén, fagyalbokrunk tarka levélzetén, a szomszédom szemében — mivé lenne a fényes napvilág, ha valaki fejébe venné, hogy dobozba zárja a Napot? Közönséges kartondobozba, amelynek a falán át a fénysugarak többé se ki, se be nem juthatnak. Mivé lenne a már birtokunkban lévő, minden porcikánkat elárasztó, szinte tapintható napfény?

Olyasféle a fény, mint az elme, mely elborul egy fültövön vágástól? Vagy mint maga az élet: egyszeriben volt-nincs, mihelyt rázárják a sosem méret után készülő s mégis testhezálló doboznak a fedelét.

De az emberélet se alszik ki ilyen hirtelenséggel. Hosszabb-rövidebb időre átvilágít a dobozán valakinek a jó vagy rossz emlékezetében.

Mi történik hát a fényel?

Mivé lesz a fény, mely nyilvánvalóan eltűnik az ember tenyeréről, a szembogarából, mihelyt ökölbe szorítja kezét, lehunyja a szemét, vagy ha hirtelen kialszik a villany, ami ugyanaz, mintha valaki váratlanul dobozba zárná a Napot.

Mi lesz akkor a már meglévő fényel?

Talán emlékké válik, akár az ember?

II

Elmeséltem neki, mivel bajlódtam álmomban. Persze, csak kusza töredékeket tudtam szavakba foglalni mindabból, ami megszakítatlan vonulatként hömpölygött az álombéli térségben mindaddig, amíg föl nem riasztott a csörgőóra.

Kínlódva válogattam a szavakat, hogy érzékletesen írhattam le a történések színhelyeit, amelyek a vaksötétből hol innen, hol onnan tártak elém, pontosabban, a vaksötétben ott váltak eleven jelenetekké,

ahová éppen tekintetemet vetettem. Azt a hömpölygésszerű egységet, vagy közeget pedig valami suhogásféle jelentette, olyan suhogás, amit nem hallószervével fog fel az ember, hanem a bőrével, a csuklóiban érzékel, akár a reumasok az időváltozást. Nem a szorongást kiváltó közegről meséltem hát neki, habár számomra az volt a lényeges, hanem azokra a felvillanó jelenetekre, azaz a tényekre szorítkoztam.

— Mintha a rakováci mélyúton mentem volna — mondtam. — Egyszerre hirtelen koromsötét lett. Majdnem elérhető magasságban, tehát semmi esetre sem az égen, a Nap. Fény nélkül, bár vöröslőn izzott, sőt hamarosan megolvadni látszott, s szemem láttára — mintha öntőmintába folyt volna — járommá formálódott. Indulni akartam felé, de az út kereszében megnyílt előttem, parjtai rohanva távolodtak egymástól. Mélysége csak akkor volt kivehető, amikor valami kásás, de hideg, fémes fényű folyadék kezdett lávaszerűen feltüremelni benne. Se dörej, se morajlás, se más ilyen jellegű jelenség nem kísérte ezt a fenyegető áramlatot.

— Ez a vízőzön! — suhant át agyamon, de nem félelem, hanem valami jóleső érzés, valami megnyugvás, biztonságérzet töltött el. Először esik meg, hogy elsőnek értesülök valami fontos, életbe vágóan fontos eseményről! S idekint a rakováci úton, az erdő kellős közepén, távol a tömegtájékoztató eszközöktől részesülhetek ilyen kiváltságban. Gyorsan felfogtam, mit kell cselekednem. Erdő köröttem, kidöntök néhány szálfát. Bárkát vagy legalább tutajt eszkábálok össze, s ezúttal én leszek az, aki megmenekül, aki kegyes részvétellel szemlélheti mások pusztulását. De ahogy szétnézek, földbe gyökerezik a lábam: az erdőnek hűlt helye! Csak tönkök körös-körül. Még fehérlik rajtuk a fejlesztéscsapások helye. Nemrég tarolhatták le az erdőt. Már megint megelőztek a jólétesültek!

Reggel mégsem a szorongás kerített hatalmába. A bosszankodás volt az, ami erőt vett rajtam. A bosszankodás, hogy olyan hiszékeny tudtam lenni még álmomban is.

Megrökönyödésem akkor kezdődött, amikor álmomat megfestette. Félelmetes a hűség. Az a leírhatatlan, hömpölygő közeg is ott suhog a képen. De rájöttem, hogy nem az, ami nyugtalanít. Ami leginkább feszélyez s amitől nem tudok szabadulni, az a bárka, amit odaillesztett képe jobb sarkába.

— „Van mentés”, Kiscselédem. Ez a kép címe — magyarázza.

Ennyire a szívén viselné sorsomat? Vagy önmaga megmentésére szánta azt a bárkát? Intelemnek fogta fel az álmat? Mert közben megvallotta, hogy nemegyszer kapott már valós jeleket álmaiban. Most rajtam keresztül kapta?

Szerkezetileg a bárka valóban odakívánkozik a képbe.

Most aztán naphosszat vizsgálatom, mit is akar kifejezni a kép: az álmomat-e vagy a valóságot?

III

Ahogy felértünk a hegyre, körülnéztél az üres budárházban. Elég tágasnak találtad.

— Ha lebontanánk a völgyre néző falát és üveggel helyettesítenénk, remekül lehetne itt dolgozni. A kilátás azzal a molyhos dombháttal

valóban lenyűgöző. A falakat fehérre meszeljük. Nem, könyvespolcot nem hozunk ide. Itt csak rajzolás lesz. Fal nagyságú lapokra lehetne itt rajzolni.

— Azokat az „urakat” ott a tónál talán ne is zavarjuk. Szívesebben visszamennék ahhoz a fához. Olyat még Golnikon se láttam. Tölgyfa, azt mondtad? Hihetetlen, hogy mennyire sablonosan látunk, gondolkodunk: hegyoldal és tölgyfa — tiszta literatúra! Jó, hogy nem fenyőfát mondtál. Fűz az, barátom, közönséges vén, korhatag fűzfa! De, nézd csak meg, mi minden van abban a fában!

A mélyúton könnyed léptekkel haladtunk lefelé. Már látszott a kanyar, ahol fölfelé jövet a fűzfát felfedezted.

Hirtelen egy eltorzult arcú legény, valóságos maskara, bukkant fel a kanyarnál, és integetett felénk: Ég fa! Ég fa! — kiabálta, s eliszkolt a völgy felé.

Lóhalálában futottunk a fához. Sohasem láttalak futni. Nem emlékszem egy sietős, kapkodó mozdulatodra. Mint ahogy a szavakat sem hadartad sohasem. Szabatos, kerek, de tömény mondatokban beszél-tél.

Most rohantál, és ordítottál. Talán azt kiáltottad: „Segítség!”, vagy: „Siess, mentsük meg!”, nem tudok rá pontosan visszaemlékezni, de felindultságod, riadalmad engem is elragadott, és rohantam Veled.

Semmit se tehattünk a puszta két kezünkkel. A sarjút téptük és hajigáltuk a parázsló és apró lángnyelvekkel sziszegő fatörzsre. Kör-münkkel irdaltuk a kemény, meszes talajt, hogy földet kaparjunk össze és rászórjuk. Körömparkányod beszakadozott, vértettek az ujjaid. Akkor a zakódat akartad ráborítani, de lefogtam a kezéd, és egy pillanatra erőnek erejével átölelve tartottalak, hogy felocsúdj, magadhoz térj, hogy belásd tehetetlenségünket.

Irtózatossá erőt törekény testedben. Kitépted magad ölelésemből. Reszkettél. Talán zokogtál is. Nem hallhattam, mert az égő fa odvas üregéből kisüvöltő morajlásban lehetetlen volt hallani.

Felindultságunk lassan alábbhagyott. Álltunk ott lihegve, mozdulatlanul. Kerültük egymás tekintetét. Meredtünk az égő fatörzsre. A héja le volt mállva, de a kérge acélos keménységgel ellenállt a tűznek. Jó néhány lyuk tátongott a törzsön, s azokon át látni lehetett az üregében kavargó lángözönt. Bár szélcsend volt, a fa belsejében mintha vihar dúlt volna. S az a vihar hol felerősödött, hol alábbhagyott. Volt úgy, hogy teljesen elült, s ilyenkor az imént még színesen fénylő áramlás, lobogás szabályos szálkás alakzatokká, szürke pikkelyes felületekké formálódott.

Felismertem bennük valamit. Felismertem bennük a fehér-szürkét, a szürke-feketét, a fekete-fehéret, átszöve, átizzítva vörös, kék, sárga lánggal, remegéssel. Réműlet fogott el: csak ki ne mondjam, csak ki ne mondjam! De, mitől is iszonyodtam? Végül is én akkor nem Rád, a kompozícióidra gondoltam.

Nem bírtam tovább a kínos hallgatást.

— Ezt vetted észre benne idefelé jövet?

Bólintottál.

— Ez a fa leutánozta a rajzaidat.

— Hát aztán! Mi ebben a különös? Hát mik az én rajzaim?

— Azt mondják, absztrakciók.

— Azt vallom én is. Nos, ezt a fát nyilván ilyennek rajzoltam volna meg, mint amilyenek láttuk, amíg égett. Mégsem azt mondanám, hogy a rajzaimat ismételte meg, inkább azt, hogy látásmódom szerint cselekedett. Kiteljesedve létezése utolsó pillanataiban. Azaz a legteljesebb módon: absztrakciótól lett, így mutathatta meg a biológiai habitusában föl nem ismerhető görcsös vajúdságait, gyöngéd rezzenéseit, fellobbanó rajongásait. A lényegét tárta elénk egzakt tisztaságban.

— És mi, emberek?

— Mi is égünk. Ki lobogva, látványosan, ki pislákolva, szinte észrevétlen. E szerint alakulnak bennem a feszebb vagy lazább szerkezetek, a szilárd csomópontok vagy hézagok, a kristály töménységű, vagy szétfolyó alakzatok. Persze, a felszín eltakarhat mindent. A kéreg alá kell hatolni. A szemed színét fürkészem, s a látásodra gondolok. A bokád ívelését szemlélem, s méregetem, mekkorát ugrasz. Hallgatom, amit mondasz, s töprengek, mi a fedezete. Absztrakcióként a röptét követi a madár...

Sosem tudjuk meg, hogyan távoztál közülünk.

Nem voltál többé látható, se érinthető.

De elképzellek.

Képeletem variálhat.

Te megfeszült szövedék.

Te elszakadt átló.

Gyújtópont, mely elégett.

Te tömény kristály-alakzat.

Te!